Sri Sharada Peetham, Sringeri

MANUSCRIPT PRESERVATION CENTRE

A/C. NO.	NEW	233	OLD	206
FOLIO	137			

TITLE

1. [illegible] ।
2. [illegible] ।
3. [illegible] ।

శ్రీగణాధిపతయె నమః॥ నూతనజలధరరుచయె గోపవధూటీదుకూలచోరాయ। తస్మై కృష్ణాయ నమస్సంసారమహీరుహస్య బీజాయ॥ ద్రవ్యం గుణస్త
థా కర్మ సామాన్యం సవిశేషకం। సమవాయస్తథాభావః పదార్థాస్సప్త కీర్తితాః॥ క్షిత్యప్తేజోమరుద్వ్యోమకాలదిగ్దేహినో మనః। ద్రవ్యాణ్యథ గుణారూ
పం రసో గంధస్తతః పరం॥౩॥ స్పర్శస్సంఖ్యా పరిమితిః పృథక్త్వం చ తతః పరం। సంయోగశ్చ విభాగశ్చ పరత్వం చాపరత్వకం॥౪॥ బుద్ధిస్సుఖం దుఃఖమిచ్ఛా ద్వేషో య
త్నో గురుత్వకం। ద్రవత్వం స్నేహసంస్కారావదృష్టం శబ్ద ఏవ చ॥౫॥ ఉత్క్షేపణం తతోపక్షేపణమాకుంచనం తథా। ప్రసారణం చ గమనం కర్మాణ్యేతాని పం
చ॥౬॥ భ్రమణం రేచనం స్యందనోర్ధ్వజ్వలనమేవ చ। తిర్యగ్గమనమప్యత్ర గమనాదేవ లభ్యతే॥౭॥ సామాన్యం ద్వివిధం ప్రోక్తం పరం చాపరమేవ చ।
ద్రవ్యాదిత్రికవృత్తిస్తు సత్తా పరతయోచ్యతే॥౮॥ పరభిన్నా తు యా జాతిస్సైవాపరతయోచ్యతే। ద్రవ్యత్వాదికజాతిస్తు పరాపరతయోచ్యతే॥౯॥ వ్యాప
కత్వాత్పరాపి స్యాద్వ్యాప్యత్వాదపరాపి చ॥ అంత్యో నిత్యద్రవ్యవృత్తిర్విశేషః పరికీర్తితః॥౧౦॥ ఘటాదీనాం కపాలాదౌ ద్రవ్యేషు గుణకర్మ
ణోః। తేషు జాతేశ్చ సంబంధస్సమవాయః ప్రకీర్తితః॥౧౧॥ అభావస్తు ద్విధా సంసర్గాన్యోన్యాభావ(భేదతః) ~~ఏవ చ~~। ప్రాగభావస్తథా ధ్వంసోప్యత్యంతాభావ
ఏవ చ॥౧౨॥ ఏవం త్రైవిధ్యమాపన్నస్సంసర్గాభావ ఇష్యతే। సప్తానామపి సాధర్మ్యం జ్ఞేయత్వాదికముచ్యతే॥౧౩॥ ద్రవ్యాదయః పంచ భావా అనేకే సమ

వాయినః। సత్తావంతస్త్రయస్త్వాద్యా గుణాదిర్నిర్గుణక్రియః॥౧౪॥ సామాన్యపరిహీనాస్తు సర్వే జాత్యాదయో మతాః॥ పారిమాండల్యభిన్నానాం
కారణత్వముదాహృతం॥౧౫॥ అన్యథాసిద్ధిశూన్యస్య నియతా పూర్వవృత్తితా। కారణత్వం భవేత్తస్య త్రైవిధ్యం పరికీర్తితం॥౧౬॥ సమవాయికారణ
త్వం జ్ఞేయమథాప్యసమవాయిహేతుత్వం। ఏవం న్యాయనయజ్ఞైస్తృతీయముక్తం నిమిత్తహేతుత్వం॥౧౭॥ యత్సమవేతం కార్యం భవతి జ్ఞేయంతు దత్ర సమవా
యి। తత్రాసన్నం జనకం ద్వితీయమాభ్యాం పరం తృతీయం స్యాత్॥౧౮॥ యేన సహ పూర్వభావః కారణమాదాయ వా యస్య। అన్యం ప్రతి పూర్వ
భావే జ్ఞాతే యత్పూర్వభావవిజ్ఞానం॥౧౯॥ జనకం ప్రతి పూర్వవృత్తితామపరిజ్ఞాయ న యస్య గృహ్యతే। అతిరిక్తమథాపి యద్భవేన్నియతావ
శ్యకపూర్వభావినః॥౨౦॥ ఏతే పంచాన్యథాసిద్ధా దండత్వాదికమాదిమం। ఘటే దండాదిరూపాది ద్వితీయమపి దర్శితం॥౨౧॥ తృతీయం
తు భవేద్వ్యోమ కులాలజనకోఽపరః। పంచమో రాసభాదిః స్యాదేతేష్వావశ్యకస్త్వసౌ॥౨౨॥ సమవాయికారణత్వం జ్ఞేయం। గుణకర్మ ద్రవ్యస్యైవేతి
మాత్రవృత్తి జ్ఞేయమథాప్యసమవాయిహేతుత్వం॥౨౩॥ అన్యత్ర నిత్యద్రవ్యేభ్య ఆశ్రితత్వమిహోచ్యతే। క్షిత్యాదీనాం నవానాం తు ద్రవ్య

త్వం గుణయోగితా॥౨౪॥ క్షితిర్జలం తథా తేజః పవనో మన ఏవ చ। పరాపరత్వమూర్తత్వక్రియావేగాశ్రయా అమీ॥౨౫॥ కాలఖాత్మదిశాం సర్వ
గతత్వం పరమం మహత్। క్షిత్యాదిపంచభూతాని చత్వారి స్పర్శవంతి హి॥౨౬॥ ద్రవ్యారంభశ్చతుర్షు స్యాదథాకాశశరీరిణాం। అవ్యాప్యవృత్తిః క్షణికో విశేష
గుణ ఇష్యతే॥౨౭॥ రూపద్రవత్వప్రత్యక్షయోగినః ప్రథమాస్త్రయః। గురుణీ ద్వే రసవతీ ద్వయోర్నైమిత్తికో ద్రవః॥౨౮॥ ఆత్మానో భూతవర్గాశ్చ
విశేషగుణయోగినః। యదుక్తం యస్య సాధర్మ్యం వైధర్మ్యమితరస్య తత్॥౨౯॥ స్పర్శాదయోऽష్టౌ వేగాఖ్యః సంస్కారో మరుతో గుణాః॥
స్పర్శాద్యష్టౌ రూపవేగౌ ద్రవత్వం తేజసో గుణాః॥౩౦॥ స్పర్శాదయోऽష్టౌ వేగశ్చ గురుత్వం చ ద్రవత్వకం। రూపం రసస్తథా స్నేహో వారి
ణ్యేతే చతుర్దశ॥౩౧॥ స్నేహహీనా గంధయుతాః క్షితావేతే చతుర్దశ। బుద్ధ్యాదిషట్కం సంఖ్యాదిపంచకం భావనా తథా॥౩౨॥ ధర్మా
ధర్మౌ గుణా ఏతే ఆత్మనః స్యుశ్చతుర్దశ॥ సంఖ్యాదిపంచకం కాలదిశోః శబ్దశ్చ తే చ ఖే॥౩౩॥ సంఖ్యాదిపంచకం బుద్ధిరిచ్ఛాయ
త్నోऽపి చేశ్వరే। పరాపరత్వే సంఖ్యాద్యాః పంచ వేగశ్చ మానసే॥౩౪॥ తత్ర క్షితిర్గంధహేతుర్నానారూపవతీ మతా॥ షడ్విధస్తు రసస్త
వాయోర్నవైకాదశ తేజసో గుణాః జలక్షితిప్రాణభృతాం చతుర్దశ దిక్కాలయోః పంచ షడేవ చాంబరే
మహేశ్వరేऽష్టౌ [illegible]

త్రగంధస్తు ద్వివిధో మతః॥ ౩౬॥ స్పర్శస్తస్యాస్తు విజ్ఞేయో హ్యనుష్ణాశీతపాకజః। నిత్యానిత్యా చ సా ద్వేధా నిత్యా స్యాదణులక్షణా
॥ ౩౭॥ అనిత్యా తు తదన్యా స్యాత్ సైవావయవయోగినీ। సా చ త్రిధా భవేద్దేహ మింద్రియం విషయస్తథా॥ ౩౮॥ యోనిజాది భవేద్దేహమిం
ద్రియం ఘ్రాణలక్షణం। విషయో ద్వ్యణుకాదిస్తు బ్రహ్మాండాంత ఉదాహృతః॥ ౩౯॥ వర్ణశ్శుక్లో రసస్పర్శౌ జలే మధురశీతలౌ।
స్నేహస్తత్ర ద్రవత్వం తు సాంసిద్ధికముదాహృతం॥ ౪౦॥ నిత్యతాది ప్రథమవత్కింతు దేహమయోనిజం। ఇంద్రియం రసనం సింధుహి
మాదిర్విషయో మతః॥ ౪౧॥ స్పర్శ ఉష్ణస్తేజసస్తు స్యాద్రూపం శుక్లభాస్వరం। నైమిత్తికం ద్రవత్వం తు నిత్యతాది చ పూర్వవత్॥ ౪౨॥
ఇంద్రియం నయనం వహ్నిస్వర్ణాదిర్విషయో మతః। అపాకజోనుష్ణాశీతస్పర్శస్తు పవనే మతః॥ ౪౩॥ తిర్యగ్గమనవానేష జ్ఞేయః స్ప
ర్శాదిలింగకః। పూర్వవన్నిత్యతాద్యుక్తం దేహవ్యాపి త్వగింద్రియం॥ ౪౪॥ ప్రాణాదిస్తు మహావాయుపర్యంతో విషయో మ
తః। ఆకాశస్య తు విజ్ఞేయశ్శబ్దో వైశేషికో గుణః॥ ౪౫॥ ఇంద్రియం తు భవేచ్ఛ్రోత్రమేకస్సన్నప్యుపాధితః। జన్యానాం జనకః కాలో

జగతామాశ్రయో మతః॥౪౫॥ పరాపరత్వధీహేతుః క్షణాదిః స్యాదుపాధితః। దూరాంతికాదిధీహేతురేకా నిత్యా దిగుచ్యతే। ఉ
పాధిభేదాదేకాపి ప్రాచ్యాదివ్యపదేశభాక్॥ ఆత్మేంద్రియాద్యధిష్ఠాతా కరణం హి సకర్తృకం॥౪౭॥ శరీరస్య న చైతన్యం మృతేషు వ్యభిచా
౬ రతః। తథాత్వం చేదింద్రియాణాముపఘాతే కథం స్మృతిః॥౪౮॥ మనోపి న తథా జ్ఞానాద్యనధ్యక్షం తదా భవేత్। ధర్మాధర్మాశ్రయోధ్య
క్షో విశేషగుణయోగతః॥౪౯॥ ప్రవృత్త్యాద్యనుమేయోయం రథగత్యేవ సారథిః। అహంకారస్యాశ్రయోయం మనోమాత్రస్య గోచ
రః॥౫౦॥ విభుర్బుద్ధ్యాదిగుణవాన్ బుద్ధిస్తు ద్వివిధా మతా। అనుభూతిః స్మృతిశ్చ స్యాదనుభూతిశ్చతుర్విధా॥౫౧॥ ప్రత్యక్షమప్యనుమితిస్త
థోపమితిశబ్దజే। ఘ్రాణజాదిప్రభేదేన ప్రత్యక్షం షడ్విధం మతం॥౫౨॥ ఘ్రాణస్య గోచరో గంధో గంధత్వాదిరపి స్మృతః। తథా రసో
రసజ్ఞాయాస్తథా శబ్దోపి చ శ్రుతేః॥౫౩॥ ఉద్భూతరూపం నయనస్య గోచరో ద్రవ్యాణి తద్వంతి పృథక్త్వసంఖ్యే। విభాగసంయోగసం
యోగపరాపరత్వస్నేహద్రవత్వం పరిమాణయుక్తం॥౫౪॥ క్రియాం జాతిం యోగ్యవృత్తిం సమవాయం చ తాదృశం। గృహ్ణాతి చక్షుస్సంబంధా

ఘ్రాణేంద్రియం దృష్టాంతరూపద్యోః॥౫౬॥ ఉద్భూతస్పర్శవద్ద్రవ్యం గోచరః సోపి చ త్వచః। రూపాన్యచ్చక్షుషో యోగ్యం రూపమత్రాపి కారణం॥
॥౫౭॥ ద్రవ్యాధ్యక్షే త్వచో యోగో మనసా జ్ఞానకారణం। మనోగ్రాహ్యం సుఖం దుఃఖమిచ్ఛా ద్వేషో మతిః కృతిః॥౫౮॥ జ్ఞానం యన్ని
ర్వికల్పాఖ్యం తదతీంద్రియమిష్యతే। మహత్త్వం షడ్విధే హేతురింద్రియం కరణం మతం॥౫౯॥ విషయేంద్రియసంబంధో వ్యాపారస్సోపి
షడ్విధః। ద్రవ్యగ్రహస్తు సంయోగాత్సంయుక్తసమవాయతః॥౬౦॥ ద్రవ్యేషు సమవేతానాం తథా తత్సమవాయతః। తత్రాపి సమవేతానాం శబ్ద
స్య సమవాయతః॥౬౧॥ తద్వృత్తీనాం సమవేతసమవాయేన తు గ్రహః। విశేషణతయా తద్వదభావానాం గ్రహో భవేత్॥౬౨॥ యది స్యాదుప
లభ్యేతేత్యేవం యత్ర ప్రసజ్యతే। ప్రత్యక్షం సమవాయస్య విశేషణతయా భవేత్॥౬౩॥ అలౌకికస్తు వ్యాపారస్త్రివిధః పరికీర్తితః। సామాన్యల
క్షణో జ్ఞానలక్షణో యోగజస్తథా॥౬౪॥ ఆసత్తిరాశ్రయాణాం తు సామాన్యజ్ఞానమిష్యతే। తదింద్రియజతద్ధర్మబోధసామగ్ర్య
పేక్ష్యతే॥౬౫॥ విషయీ యస్య తస్యైవ వ్యాపారో జ్ఞానలక్షణః। యోగజో ద్వివిధః ప్రోక్తో యుక్తయుంజానభేదతః॥౬౬॥ యు

వ్యాప్యత్వాసిద్ధిరపరా నీలధూమాదికే భవేత్। విరుద్ధయోః పరామర్శే హేత్వోస్సత్ప్రతిపక్షతా॥౭౭॥ సాధ్యశూన్యో యత్ర పక్షస్త్వసౌ బాధ ఉదాహృతః। ఉ
త్పత్తికాలీనఘటే గంధాదిర్యత్ర సాధ్యతే॥౭౮॥ గ్రామీణస్య ప్రథమతః పశ్యతో గవయాదికం। సాదృశ్యధీర్గవాదీనాం యా స్యాత్సా కరణం మతం॥౭౯॥
వాక్యార్థస్యాతిదేశస్య స్మృతిర్వ్యాపార ఉచ్యతే। గవయాదిపదానాం తు శక్తిధీరుపమాఫలం॥౮౦॥ పదజ్ఞానం తు కరణం ద్వారం తత్ర పదార్థధీః। శాబ్ద
బోధః ఫలం తత్ర శక్తిధీస్సహకారిణీ॥౮౧॥ లక్షణా శక్యసంబంధస్తాత్పర్యానుపపత్తితః। ఆసత్తిర్యోగ్యతాకాంక్షా తాత్పర్యజ్ఞానమిష్యతే॥౮౨॥ కారణం
సంన్నిధానం తు పదస్యాసత్తిరుచ్యతే। పదార్థే తత్ర తద్వత్తా యోగ్యతా పరికీర్తితా॥౮౩॥ యత్పదేన వినా యస్యాననుభావకతా భవేత్। ఆకాం
క్షా వక్తురిచ్ఛా తు తాత్పర్యం పరికీర్తితం॥౮౪॥ సాక్షాత్కారే సుఖాదీనాం కరణం మన ఉచ్యతే। అయౌగపద్యాజ్జ్ఞానానాం తస్యాణుత్వమిహోచ్య
తే॥౮౫॥ అథ ద్రవ్యాశ్రితా జ్ఞేయా నిర్గుణా నిష్క్రియా గుణాః। రూపం రసః స్పర్శగంధౌ పరత్వమపరత్వకం॥౮౬॥ ద్రవో గురుత్వం స్నేహో వేగో
మూర్తగుణా అమీ॥ ధర్మాధర్మౌ భావనా చ శబ్దో బుద్ధ్యాదయోపి చ॥౮౭॥ ఏతే౽మూర్తగుణాస్సర్వే విద్వద్భిః పరికీర్తితాః। సంఖ్యాదిర్వి

త్రస్య సర్వదా జ్ఞానం లింగం తు సహకృత్రిమోపరః॥ వ్యాపారస్తు పరామర్శః కరణం వ్యాప్తిధీర్భవేత్॥ ౬౬॥ అనుమాయాం జ్ఞాయమానం లింగం తు
కరణం నహి॥ అనాగతాదిలింగేన న స్యాదనుమితిస్తదా॥ ౬౭॥ వ్యాప్యస్య పక్షవృత్తిత్వధీః పరామర్శ ఉచ్యతే। వ్యాప్తిః సాధ్యవదన్యస్మిన్నసంబం
4 ధ ఉదాహృతః॥ ౬౮॥ అథవా హేతుమన్నిష్ఠవిరహాప్రతియోగినా॥ సాధ్యేన హేతోరైకాధికరణ్యం వ్యాప్తిరుచ్యతే॥ ౬౯॥ సిషాధయి
షయా శూన్యా సిద్ధిర్యత్ర న తిష్ఠతి। స పక్షస్తత్ర వృత్తిత్వజ్ఞానాదనుమితిర్భవేత్॥ ౭౦॥ అనైకాంతో విరుద్ధశ్చాప్యసిద్ధః ప్రతిపక్షితః। కాలా
త్యయాపదిష్టశ్చ హేత్వాభాసాస్తు పంచధా॥ ౭౧॥ ఆద్యః సాధారణస్తు స్యాదసాధారణకోఽపరః। తథైవానుపసంహారీ త్రిధానైకాంతి
కో భవేత్॥ ౭౨॥ యః సపక్షే ~~విపక్షే~~ విపక్షే చ భవేత్సాధారణస్తు సః। యస్తూభయస్మాద్వ్యావృత్తః స త్వసాధారణో మతః॥ ౭౩॥ తథైవా
నుపసంహారీ కేవలాన్వయిపక్షకః। యః సాధ్యవతి నైవాస్తి స విరుద్ధ ఉదాహృతః॥ ౭౪॥ ఆశ్రయాసిద్ధిరాద్యా స్యాత్స్వరూపాసిద్ధిరప్యథ।
వ్యాప్యత్వాసిద్ధిరపరా స్యాదసిద్ధిరతస్త్రిధా॥ ౭౫॥ పక్షాసిద్ధిర్యత్ర పక్షో భవేన్మణిమయో గిరిః। హ్రదో ద్రవ్యం ధూమవత్త్వాదత్రాసిద్ధిరథాపరా॥ ౭౬॥

జలాదిపరమాణౌ తన్నిత్యమన్యత్సహేతుకం। రసస్తు రసనాగ్రాహ్యో మధురాదిరనేకధా॥౧౦౧॥ సహకారీ రసజ్ఞాయా నిత్యతాదిచపూర్వవత్। ఘ్రాణగ్రా-
హ్యో భవేద్గంధో ఘ్రాణస్యైవోపకారకః॥౧౦౨॥ సౌరభంచాసౌరభంచ సద్వేధా పరికీర్తితః। స్పర్శస్త్వగింద్రియగ్రాహ్యస్త్వచస్స్యాదుపకారకః॥౧౦౩॥
అనుష్ణాశీతశీతోష్ణభేదాత్స త్రివిధో మతః। కాఠిన్యాది క్షితావేవ నిత్యతాదిచపూర్వవత్॥౧౦౪॥ ఏతేషాం పాకజత్వం తు క్షితౌ నాన్యత్ర కుత్రచిత్। తత్రా-
పి పరమాణౌ స్యాత్పాకో వైశేషికే నయే॥౧౦౫॥ నైయాయికానాం తు నయే ద్వ్యణుకాదావపీష్యతే। గణనావ్యవహారే తు హేతుస్సంఖ్యాభిధీయ-
తే॥౧౦౬॥ నిత్యేషు నిత్యమేకత్వమనిత్యేఽనిత్యమిష్యతే। ద్విత్వాదయః పరార్ధాంతా అపేక్షాబుద్ధిజా మతాః॥౧౦౭॥ అనేకాశ్రయపర్యాప్తా ఏతే తు
పరికీర్తితాః। అనేకైకత్వబుద్ధిర్యా సాపేక్షాబుద్ధిరుచ్యతే॥౧౦౮॥ అపేక్షాబుద్ధినాశాచ్చ నాశస్తేషాం నిరూపితః। పరిమాణం భవేన్మానవ్యవహారస్య
కారణం॥౧౦౯॥ అణు దీర్ఘం మహద్ధ్రస్వమితి తద్భేద ఈరితః। అనిత్యే తదనిత్యం స్యాన్నిత్యే నిత్యముదాహృతం॥౧౧౦॥ సంఖ్యాతః పరిమాణాచ్చ ప్రచ-
యాదపి జాయతే। అనిత్యం ద్వ్యణుకాదౌ తు సంఖ్యాజన్యముదాహృతం॥౧౧౧॥ పరిమాణం ఘటాదౌ తు పరిమాణజముచ్యతే। ప్రచయశ్శిథిలాఖ్యో య-

భాగానాం తాలుశబ్దశేషాణాం గుణేషు తాః ||౮౮|| సంయోగశ్చ విభాగశ్చ సంఖ్యా ద్విత్వాదికాస్తథా | ద్విపృథక్త్వాదయస్తద్వదేతేనేకాశ్రితా గుణాః ||౮౯|| అతశ్శేష
గుణాస్సర్వే మతా ఏకైకవృత్తయః | బుద్ధ్యాదిషట్కం స్పర్శాంతాః స్నేహస్సాంసిద్ధికో ద్రవః ||౯౦|| అదృష్టభావనాశబ్దా అమీ వైశేషికా గుణాః | సంఖ్యాదిర
పరత్వాంతో ద్రవో నైమిత్తికస్తథా ||౯౧|| గురుత్వవేగాస్సామాన్యగుణా ఏతే ప్రకీర్తితాః | సంఖ్యాదిరపరత్వాంతో ద్రవత్వం స్నేహ ఏవ చ ||౯౨|| ఏతే తు
ద్వీంద్రియగ్రాహ్యా అథ స్పర్శాంతశబ్దకాః | బాహ్యైకైకేంద్రియగ్రాహ్యా గురుత్వాదృష్టభావనాః ||౯౩|| అతీంద్రియా విభూనాం తు యే స్యుర్వైశేషికా గు
ణాః | అకారణగుణోత్పన్నా ఏతే తు పరికీర్తితాః ||౯౪|| అపాకజాస్తు స్పర్శాంతా ద్రవత్వం చ తథావిధం | స్నేహవేగగురుత్వైకపృథక్త్వపరిమాణకాః ||౯౫|| స్థిత
స్థాపక ఇత్యేతే స్యుః కారణగుణోద్భవాః | సంయోగశ్చ విభాగశ్చ వేగశ్చైతే తు కర్మజాః ||౯౬|| స్పర్శాంతపరిమాణైకపృథక్త్వస్నేహశబ్దకే | భవేదసమవా
యిత్వమథ వైశేషికే గుణే ||౯౭|| ఆత్మనస్స్యాన్నిమిత్తత్వముష్ణస్పర్శగురుత్వయోః | వేగేపి చ ద్రవత్వే చ సంయోగాదిద్వయే తథా ||౯౮|| ద్విధైవ కారణత్వం స్యా
దథ ప్రాదేశికశ్చ యః | వైశేషికో విభుగుణః సంయోగాదిద్వయం తథా ||౯౯|| చక్షుర్గ్రాహ్యం భవేద్రూపం ద్రవ్యాదేరుపలంభకం | చక్షుషస్సహకారి స్యాచ్ఛుక్లాదికమనేకధా ||౧౦౦||

పరత్వమపరత్వం తు అల్పత్వబుద్ధితః స్యాదితీరితం తదీయాల్పత్వబుద్ధితః॥ అత్ర త్వసమవాయీ స్యాత్సంయోగః కాలపిండయోః॥ ౧౨౪॥ అపేక్షాబుద్ధినా
శాచ్చ నాశస్త్వేషాం నిరూపితః। బుద్ధేః ప్రపంచః ప్రాగేవ ప్రాయశో వినిరూపితః॥ ౧౨౫॥ అథావశిష్టోప్యపరః ప్రకారః పరిదర్శ్యతే। అప్రమా చ ప్రమా చే
తి జ్ఞానం ద్వివిధమిష్యతే॥ ౧౨౬॥ తచ్ఛూన్యే తన్మతిర్యా స్యాదప్రమా సా నిరూపితా। తత్ప్రపంచో విపర్యాసస్సంశయోపి ప్రకీర్తితః॥ ౧౨౭॥ ఆద్యో దేహేష్వా
త్మబుద్ధిశ్శంఖాదౌ పీతతామతిః। భవేన్నిశ్చయరూపా సా సంశయోథ ప్రదర్శ్యతే॥ ౧౨౮॥ కింస్విన్నరో వా స్థాణుర్వేత్యాదిబుద్ధిస్తు సంశయః। తదభావా ప్ర
కారా ధీస్తత్ప్రకారా తు నిర్ణయః॥ ౧౨౯॥ స సంశయో మతిర్యా స్యాదేకత్రాభావభావయోః। సాధారణాదిధర్మస్య జ్ఞానం సంశయకారణం॥ ౧౩౦॥
దోషోప్రమాయా జనకః ప్రమాయాస్తు గుణో భవేత్। పిత్తదూరత్వాదిరూపో దోషో నానావిధో మతః॥ ౧౩౧॥ ప్రత్యక్షే తు విశేష్యేణ విశేషణ
వతా సమం। సన్నికర్షో గుణస్తు స్యాదథ త్వనుమితౌ పునః॥ ౧౩౨॥ పక్షే సాధ్యవిశిష్టే తు పరామర్శో గుణో భవేత్। శక్యే సాదృశ్యబుద్ధిస్తు భవేదుపమి
తౌ గుణః॥ ౧౩౩॥ శాబ్దబోధే యోగ్యతాయాస్తాత్పర్యస్యాథవా ప్రమా। గుణాః స్యాద్భ్రమభిన్నం తు జ్ఞానమత్రోచ్యతే ప్రమా॥ ౧౩౪॥ అథవా తత్ప్రకారం
యజ్జ్ఞానం తద్వద్విశేష్యకం। తత్ప్రమా న ప్రమా నాపి భ్రమః స్యాన్నిర్వికల్పకం॥ ౧౩౫॥ ప్రకారతాదిశూన్యం హి సంబంధానవగాహి తత్। ప్రమాత్వం న స్వ

స్సంయోగస్తేన జన్మతః ॥౧౧౨॥ పరిమాణం తూలకాదౌ నాశస్త్వాశ్రయనాశతః । సంఖ్యావత్తు పృథక్త్వం స్యాత్పృథక్ప్రత్యయకారణం ॥౧౧౩॥ అన్యోన్యాభా
వతో నాస్య చరితార్థత్వమిష్యతే । అస్మాత్పృథగిదం నేతి ప్రతీతిర్హి [illegible] విలక్షణా ॥౧౧౪॥ అప్రాప్తయోస్తు యా ప్రాప్తిస్సైవ సంయోగ ఈరితః । కీర్తిత
స్త్రివిధస్త్వేష ఆద్యోన్యతరకర్మజః ॥౧౧౫॥ తథోభయస్పందజన్యో భవేత్సంయోగజోపరః । ఆదిమశ్శ్యేనశైలాదిసంయోగః పరికీర్తితః ॥౧౧౬॥ మేష=
యోస్సన్నిపాతో యస్స ద్వితీయ ఉదాహృతః । కపాలతరుసంయోగాత్సంయోగస్తరుకుంభయోః ॥౧౧౭॥ తృతీయస్స్యాత్కర్మజోపి ద్విధైవ పరికీ
ర్తితః । అభిఘాతో నోదనం చ శబ్దహేతురిహాదిమః ॥౧౧౮॥ శబ్దాహేతుర్ద్వితీయస్స్యాద్విభాగోపి త్రిధా భవేత్ । ఏకకర్మోద్భవస్త్వాద్యో
ద్వయకర్మోద్భవోపరః ॥౧౧౯॥ విభాగజస్తృతీయస్స్యాత్తృతీయోపి ద్విధా భవేత్ । హేతుమాత్రవిభాగోత్థో హేత్వహేతువిభాగజః ॥౧౨౦॥
పరత్వం చాపరత్వం చ ద్వివిధం పరికీర్తితం । దైశికం కాలికం చేతి మూర్త ఏవ తు దైశికం ॥౧౨౧॥ పరత్వం మూర్తసంయోగభూయస్త్వజ్ఞానతో భవేత్ ।
అపరత్వం తదల్పత్వబుద్ధితస్స్యాదితీరితం ॥౧౨౨॥ తయోరసమవాయీ స్యాద్దిక్సంయోగస్తదాశ్రయే । దివాకరపరిస్పందభూయస్త్వజ్ఞానతో భవేత్ ॥౧౨౩॥

త్రూణాం గ్రాహ్యం సంశయానుపపత్తితః ॥౧౩౬॥ వ్యభిచారస్యాగ్రహోపి సహచారగ్రహస్తథా। హేతుర్వ్యాప్తిగ్రహే తర్కః క్వచిచ్ఛంకానివర్తకః
॥౧౩౭॥ సాధ్యస్య వ్యాపకో యస్తు హేతోరవ్యాపకస్తథా। స ఉపాధిర్భవేత్తస్య నిష్కర్షోయం ప్రదర్శ్యతే ॥౧౩౮॥ సర్వే సాధ్యసమానాధికర
ణాః స్యురుపాధయః ॥ ॥ హేతోరేకాశ్రయే యేషాం స్వసాధ్యవ్యభిచారితా ॥౧౩౯॥ వ్యభిచారస్యానుమానముపాధేస్తు ప్రయోజనం ॥ ॥ శబ్దోప
మానయోర్నైవ పృథక్ప్రామాణ్యమిష్యతే ॥౧౪౦॥ అనుమానగతార్థత్వాదితి వైశేషికం మతం। తన్న సమ్యగ్వినా వ్యాప్తిబోధం శాబ్దాదిబోధతః ॥౧౪౧॥
ద్వైవిధ్యం తు భవేద్వ్యాప్తేరన్వయవ్యతిరేకతః। అన్వయవ్యాప్తిరుక్తైవ వ్యతిరేకాదిహోచ్యతే ॥౧౪౨॥ సాధ్యాభావవ్యాపకత్వం హేత్వభావస్య య
ద్భవేత్। అర్థాపత్తిస్తు నైవేహ ప్రమాణాంతరమిష్యతే ॥౧౪౩॥ వ్యతిరేకవ్యాప్తిబుద్ధ్యా చరితార్థా హి సా యతః। సుఖం తు జగతామేవ కామ్యం ధర్మేణ
జన్యతే ॥౧౪౪॥ అధర్మజన్యం దుఃఖం స్యాత్ప్రతికూలం సచేతసాం। నిర్దుఃఖత్వే సుఖే చేచ్ఛా తజ్జ్ఞానాదేవ జాయతే ॥౧౪౫॥ ఇచ్ఛా తు తదుపాయే స్యాదిష్టోపా
యత్వధీర్యది। చికీర్షా కృతిసాధ్యత్వప్రకారేచ్ఛా తు యా భవేత్ ॥౧౪౬॥ తద్ధేతుః కృతిసాధ్యేష్టసాధనత్వమతిర్భవేత్। బలవద్ద్విష్టహేతుత్వమతిః స్యాత్ప్ర
తిబంధికా ॥౧౪౭॥ తదహేతుత్వబుద్ధేస్తు హేతుత్వం కస్యచిన్మతే। ద్విష్టసాధనతాబుద్ధిర్భవేద్ద్వేషస్య కారణం ॥౧౪౮॥ ప్రవృత్తిశ్చ నివృత్తిశ్చ తథా జీవనకార

ణాం| ఏవం ప్రయత్నత్రైవిధ్యం తాంత్రికైః పరికీర్తితం||౧౪౯|| చికీర్షాకృతిసాధ్యేష్టసాధనత్వమతిస్తథా| ఉపాదానస్య చాధ్యక్షం ప్రవృత్తౌ జనకం భవేత్||
||౧౫౦|| నివృత్తిస్తు భవేద్ద్వేషద్విష్టసాధనతాధియః| యత్నో జీవనయోనిస్తు సర్వదాతీంద్రియో భవేత్||౧౫౧|| శరీరే ప్రాణసంచారకారణం తత్ప్రకీ
ర్తితం| అతీంద్రియం గురుత్వం స్యాత్పృథ్వ్యాదిద్వయవృత్తి తత్||౧౫౨|| అనిత్యే తదనిత్యం స్యాన్నిత్యే నిత్యముదాహృతం| తదేవాసమవాయి స్యాత్పతనాఖ్యే తు కర్మణి
||౧౫౩|| సాంసిద్ధికం ద్రవత్వం స్యాన్నైమిత్తికమథాపరం| సాంసిద్ధికం తు సలిలే ద్వితీయం క్షితితేజసోః||౧౫౪|| పరమాణౌ జలే నిత్యమన్యత్రానిత్య
ముచ్యతే| నైమిత్తికం వహ్నియోగాత్తపనీయఘృతాదిషు||౧౫౫|| ద్రవత్వం స్యందనే హేతుర్నిమిత్తం సంగ్రహే తు తత్| స్నేహో జలే స నిత్యోఽణావని
త్యోఽవయవిన్యసౌ||౧౫౬|| తైలాంతరే తత్ప్రకర్షాద్దహనస్యానుకూలతా| సంస్కారభేదో వేగోఽథ స్థితిస్థాపకభావనాః||౧౫౭|| మూర్తమాత్రే
తు వేగః స్యాత్కర్మజో వేగజః క్వచిత్| స్థితిస్థాపకసంస్కారః క్షితౌ కేచిచ్చతుర్ష్వపి||౧౫౮|| అతీంద్రియోఽసౌ విజ్ఞేయః క్వచిత్స్పందేఽపి కారణం| భావనాఖ్య
స్తు సంస్కారో జీవవృత్తిరతీంద్రియః||౧౫౯|| ఉపేక్షానాత్మకస్తస్య నిశ్చయః కారణం భవేత్| స్మరణే ప్రత్యభిజ్ఞాయామప్యసౌ హేతురుచ్యతే||౧౬౦||
ధర్మాధర్మావదృష్టం స్యాద్ధర్మః స్వర్గాదిసాధనం| గంగాస్నానాదియాగాదివ్యాపారః స తు కీర్తితః||౧౬౧|| కర్మనాశాజలస్పర్శాదినా నా

స్త్వసామతః॥ అథ ప్రొంక్షనరకాదీనాం ప్రాంతునిర్ణీతశర్మజః॥౧౬౩॥ ప్రాయస్తుత్తాదినానాం ప్రాప్యే జీవవృత్తిత్వవతాం గుణః॥ జీవతాం తు వాసనాజ్ఞస్యాజ్ఞస్యాద
పివినశ్యతః॥౧౬౪॥ శబ్దో ధ్వనిశ్చ వర్ణశ్చ మృదంగాదిభవో ధ్వనిః। కంఠసంయోగాదిజన్యా వర్ణాస్తే కాదయో మతాః॥౧౬౫॥ సర్వశ్శబ్దో నభోవృత్తిః
శ్రోత్రోత్పన్నస్తు గృహ్యతే। వీచీతరంగన్యాయేన తదుత్పత్తిస్తు కీర్తితా॥౧౬౬॥ కదంబముకుళన్యాయాదుత్పత్తిః కస్యచిన్మతే। ఉత్పన్నః కో వినష్టః క
ఇతి బుద్ధేరనిత్యతా॥౧౬౭॥ సోయం క ఇతి బుద్ధిస్తు సాజాత్యమవలంబతే। తదేవౌషధమిత్యాదౌ సజాతీయేపి దర్శనాత్॥౧౬౮॥ ఇతి శ్రీమహామహో
పాధ్యాయ శ్రీవిశ్వనాథపంచాననభట్టాచార్యవిరచితం భాషాపరిచ్ఛేదస్సమాప్తః॥ శ్రీః॥ శ్రీః॥ శ్రీః॥ శ్రీసాంబశివార్పణమస్తు॥ శ్రీః॥ శ్రీః॥ శ్రీః॥
శ్రీః॥ శ్రీః॥

శ్రీ

॥భాషాపరిచ్ఛేదః సమాప్తః॥